

І все з собою заберу
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні
На нашій не своїй землі
І не помяне батько з сином
Не скаже синові Молись
Молися сину за Вкраїну
Його замучили колись
Мені однаково чи буде
Той син молитися чи ні
Та неоднаково мені
Як Україну злиї люди
Присплять лукаві і в огні
Її окрадену збудять
Ох не однаково мені!

Т.Шевченко.

Мені однаково... Малий Кобзар для дітей з малюнками. К.: Вид-во «Український учитель», 1911. С. 51.

Примітки

Уривок з твору подається за виданням: Т.Шевченко. І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє. Вірші. Поєми. Худож.-оформлювач А.С. Ленчик. Х.: Фоліо, 2005. С. 50-57.

Загородня А.А.,

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти,
Інституту педагогіки НПП України,
<https://orcid.org/0000-0003-2418-1670>
Scopus ID: 57218267032*

ШЛЕМКЕВИЧ МИКОЛА ІВАНОВИЧ

(1984-1966)

український філософ, публіцист, громадсько-політичний діяч, дослідник історії української культури

Народився 27 січня 1984 р. у с. Пилява на Тернопільщині. Навчався у народній школі та в гімназії у м.Бучач, далі – в м.Львові : у гімназії, згодом в університеті у Відні. 1915 р., під час окупації Галичини російською армією, був вивезений у полон до Сибіру і повернувся в Україну тільки 1917р. Мешкав у Києві, працював секретарем «Робітничої газети» та співробітником Всеукраїнської академії наук. Після захоплення Києва більшовиками 1919 р. деякий час учителював у сільських школах на півдні Черкащини, а згодом виїхав до Галичини.

1923 р. продовжив навчання у Віденському університеті, здобув ступінь доктора філософії, а потім ще два роки навчався у Сорбонні. Повернувшись до Галичини,

редагував часописи «Перемога» і «Наші дні» та газету «Українські вісті». Тоді ж М. Шлемкевич почав публікувати свої філософські та публіцистичні праці, найвідомішими з яких є «Філософія», «Вітер», «Загублена українська людина», «Галичанство», «Верхи життя і творчості», «Душа і пісня», «Українська синтеза чи українська громадянська війна». У цей час став одним з керівників Фронту національної єдності та ідеологом так званого «творчого націоналізму» і критикував ідеологію та діяльність Організації Українських Націоналістів.

Навесні 1940 р. він нелегально перейшов із Західної України до Польщі, а після початку німецько-радянської війни повернувся до Львова і працював там в Українському видавництві. Наприкінці Другої світової війни філософ переїхав до Австрії, згодом оселився у Баварії, а 1949 р. переїхав до США, де став співзасновником Українського національно-демократичного союзу, Союзу українських національних демократів і Української національної ради. Також заснував видавництво «Ключі» та Український публіцистично-науковий інститут у м. Чикаго, редагував журнал «Листи до приятелів», долучився до видання Енциклопедії українознавства.

Помер 14 лютого 1966 року у м. Пасейк (штат Нью-Джерсі).

Розвивав концепцію людини на засадах соціально-антропологічного коду української філософії освіти, ставив за важливе завдання оволодіння людиною народною культурою і народно-педагогічним досвідом. В основі його ідей - збереження і розвиток етнокультурної самобутності українців в умовах колонізації земель України та обґрунтування потреб українців у національному відродженні. Означене, на його думку, уможлиблюється через глибинне засвоєння людиною духовно-культурної спадщини її народу, що в подальшому має значний вплив на розвиток освіти і виховання.

Микола Шлемкевич

СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ¹

«Від душевного хаосу примітивної людини й духовного зв'язання її первісною громадою – юрбою, – до сучасної зрізничкованої, самосвідомої духовості веде довгий шлях невсипущої праці й упертої боротьби з дійсністю. Кожен новий здобуток на цьому шляху значить дух, неначе кілометровими стовпами, знаком: штучним науковим поняттям або якимось своїм елементом. Та цей розвиток духової культури... означає не тільки здобування щораз ширших просторів дійсності, але й властивий ріст духа, його диференціацію, зміцнення й упевнення окремих його частин. Грозить небезпечка, що духовість розпадеться на низку окремих держав. – Тут метафізика представляє доосередкову силу, тенденцію замкнутості, суцільності розхитаної індивідуальності. Але основуєчись на всіх ділянках духової культури, вона одночасно досягає останню характеристичну рису філософії: універсальність». – писав Шлемкевич у праці «Сутність філософії»².

В основу концепції людини за М. Шлемкевичем закладено ідеї розбудови Української держави на засадах гуманно-демократичного устрою, де чинне місце посідає національний характер життя людини, її орієнтири, цінності, відповідальність за долю нації, рішучість, дієвість, тощо.

В умовах гуманізації українського суспільства формування світогляду підростаючого покоління також базується на визначені чіткої стратегічної політики. З точки зору педагогіки питання морального перетворення людини і глибокого внутрішнього процесу перетворення, що відбувається в людині, є цінним через усвідомлену ціннісну орієнтацію та вибір відповідних мотиваційних пріоритетів. Пріоритизувати свою духовну орієнтацію, ставлячи на перше місце цінності, що складають основу моральних чеснот і законів доброзичливості. І співчуття, повернення до духовних коренів народу на гуманітарних засадах, виведення порядних людей у центр уваги, як сказав М. Шлемкевич. Адже духовне вдосконалення людини відображається на її стосунках з оточуючими, розумінні, повазі та любові до інших, ставленні до родини, країни, суспільства.

Традиції народу стають джерелом духовності, виховних ідеалів людини, чинником успадкування її духовних надбань. Основи суспільного гуманізму закладає релігійне виховання, яке сприяє сприйняттю молоддю ідеалу добра як найвищої цінності та формуванню християнського світогляду (а не визначення конфесійних рис). Віра є складовою світогляду і основою діяльності людини. Релігія розкриває потребу розпізнавати можливості, приховані всередині людини, для здійснення, здавалося б, неможливого. Віра надихає людину, піднімає її за межі обставин: *«Для тих, хто щиро вірить, віра зовсім не є чимось доданим до їхньої природно створеної істоти. Вона висвітлює та висвітлює найбільш вражаючий героїзм поведінки великих святих і буденну щоденну поведінку якась мати родини чи якийсь бідний фермер... жива релігійна душа сповнена свідомості неможливості пізнання Бога»*³.

Методологічна основа формування українського світогляду, у М. Шлемкевича, дозволяє визначити пріоритетність ставлення до людини, її природи, розуміння співіснування зі світом, іншими людьми та Богом, а також визначальні фактори для успішного розвитку молоді. Християнські цінності пов'язані з усвідомленням важливості ідеалів, які пропонує нам християнство. Чинниками успішної підготовки педагогів є увага до гуманізації людської свідомості, формування національної самосвідомості, етнопедагогічні аспекти цього формування, праця, духовна підготовка, які забезпечують досвідну орієнтацію особистості в ціннісному плані. Ступінь впливу цих факторів на морально-етичний вибір людини залежить від глибини її віри в певні ідеали.

За відсутності системного підходу до організації розвитку духовної сили молодих українців необхідна насамперед певна теоретико-методологічна база для формування цілісного світогляду людини та забезпечення того, щоб моральна орієнтація визначала спосіб організації діяльності соціальних груп. Щоб знайти орієнтири для формування

свого світогляду, М. Шлемкевич наполягає: *«Людина, яка дискутує, повинна мати свої переконання»*.⁴ Крім того, наголос на духовних цінностях супроводжується глибокою інтеграцією моральних почуттів людини в життя нації в духовних рамках, забезпечуючи орієнтацію особистого досвіду та потреб, а також прийняття відповідного життєвого вибору.

Зауважимо, що виховні чинники розглядаються як чинники зовнішнього середовища, з яким взаємодіє людина, а фактори розвитку духовної сили української молоді – як «носії ціннісних орієнтирів особистості, інструменти її творчої діяльності».

Ще одним важливим чинником формування цілісного світогляду української молоді є праця, яка є способом змінювати світ і служити сусіднім державам. М. Шлемкевич також передбачає пошуки шляхів досягнення відповідальності за долю нації, рішучості, дієвості, автентичності, працьовитості (переважно завдяки здатності мислити й організовувати своє життя), помітної зміни суспільної свідомості, яка може простежується до якостей «нової» людини, і розглядається як твір, тісно пов'язаний з українською боротьбою: *«група порядних людей, перетворених у суспільство вищим порядком, вищим порядком, що втілює моральні ідеали»*.⁵

На думку М. Шлемкевича, свобода вибору є важливим фактором становлення особистості та розвитку духовної сили української молоді, необхідної для задоволення духовних потреб і збереження особистої гідності. *«Існує багато можливостей, перш ніж зробити вибір, перш ніж прийняти рішення, – наголошує він, – і їх зважують, досліджують у своєму розумі, підходять до них із підозрою». Якщо це миттєво впевнено, тоді немає потреби думати, вибирати, вирішувати. Свобода волі людини – це перевірена, піддана сумніву свобода вибору»*.⁶ Дослідник вважав, що процес виховання духовної сили української молоді потребує обережності й терпіння. Мислення і вільна особистість допомагає людям усвідомити, що від неї залежить багато речей, і тільки тверда віра може допомогти протистояти спокусі.

Організація позитивної психологічної атмосфери для формування особистісного світогляду та визначення шляхів організації суспільної діяльності є важливими чинниками розвитку духовних сил української молоді, які залежать від реалізації педагогічних стосунків, стосунків між учасниками соціальної громадської діяльності. Це означає, що на всіх етапах організації цього заходу вчителі повинні проявляти мудрість, тактовність, позитивні емоції, не можна звинувачувати інших у своїх недоліках чи негативній поведінці. Адже найперше завдання вчителя – створити таке середовище, забезпечене відповідними стосунками, яке буде морально підтримувати і допомагати ставати кращим.

Зауважимо, що в контексті світоглядних поглядів М. Шлемкевича, чинниками формування суспільно-політичного життя українського суспільства він визначав соціокультурні умови, як от: свободу вибору, віросповідання, самовдосконалення, збереження культурних традицій, тощо.

«Світ не стоїть на самих героях і геніях, також не може стояти на самих пасивних і часто егоїстичних масах «порядних людей». В упорядкованому суспільстві зобов'язує ієрархія органічних вирівнянь і моральних вартостей, які не залежать від банкового конта. Провідні люди зрушують, порядкують і ведуть «порядних людей». Але й суспільство «порядних людей» заздро береже, щоб та вища ідейна людина не використала своєї свободи, не визнала одного разу себе вільною від морального закону, який зобов'язує в малій державі «порядних людей» – в родині. Порушення рівноваги між світом вартостей проводу й світом «порядної людини», це недуга суспільства»⁷.

Не менш впливовими чинниками слугують соціальне оточення, родинне середовище, культурно-просвітницька діяльність діячів освіти, культури, особливості національного способу мислення, діяльність різноманітних соціальних спільнот. У такий спосіб людина є ядром отримання та поглинання властивостей спільноти в якій вона перебуває.

Отже, у соціально-антропологічній перспективі М. Шлемкевича релігійний дискурс характеризується утвердженням духу у відношенні до Бога. У цьому універсальному русі життя - духовна енергія підтримує думку, а думка дає енергію для постійного мислення людей, які шукають шлях до істини, прихованої у вірі в надприродну силу.

М.Шлемкевич

Сутність філософії. Видавництво: Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Париж - Нью-Йорк Мюнхен. 1981. Т 201. 254 с.

Примітки

1. Шлемкевич М. Сутність філософії. Видавництво: Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Париж - Нью-Йорк Мюнхен. 1981. Т 201. 254 с.

Друкується за виданням: Микола Шлемкевич. Філософія. Серія збірки НТШ. 1934. 254 с. Написана 1934, перевидана 1981 в другому виданні як «Сутність філософії» в основу якої лягла докторська дисертація автора. *Сутність філософії. Видавництво: Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Париж - Нью-Йорк - Мюнхен. 1981. Т 201. 254.*

Текст (у скороченні) передруковується вперше.

Оригінальну концепцію людини за М. Шлемкевичем викладено в його головній філософській праці «Філософія», опублікованій у 1934 р. Філософія, як поглядав на це Микола Шлемкевич, є науково-філософським напрямом, який вивчає загальні закони розвитку природи, суспільства та духовного життя людини. Він підкреслював, що сутність філософії полягає в розумінні загальних принципів і законів буття, які визначають природу, суспільство і індивідуальне життя.

Філософія, за Шлемкевичем, не обмежується лише абстрактними думками чи ідеями, але має конкретну практичну спрямованість. Вона повинна вивчати реальні процеси і явища, а також пропонувати конкретні методи та шляхи вирішення проблем суспільства та людства в цілому. Таким чином, концепція М. Шлемкевича полягає в розумінні загальних законів розвитку світу та вирішенні актуальних проблем, які стоять перед суспільством і людством. Філософія, на його думку, має бути не лише теоретичною, але і практично спрямованою на допомогу в розвитку суспільства і забезпеченні гармонійного існування людини в ньому.

2. Там само.
3. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Київ, 1992.
4. Так само, с. 145.
5. Так само, с. 123.
6. Шлемкевич М. Дискусія і про дискусію. Листи до Приятелів. Нью-Йорк – Торонто: Ключі, ч. 3–4 (97–98), р. IX. 1961, березень – квітень. С. 53–56.
7. Шлемкевич М. Сутність філософії. *Видавництво: Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Париж - Нью-Йорк - Мюнхен. 1981. Т 201. 254 с.*

Дічек Н.П.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки НАПН України
orcid ID: 0000-0002-2185-3630
Scopus ID: 57218266724*

ЯНІВ ВОЛОДИМИР-МИХАЙЛО ОСИПОВИЧ (1908-1991)

громадсько-політичний діяч, вчений, психолог, педагог,
публіцист, поет, політв'язень

Народився 21 листопада 1908 р. у Львові. Середню освіту здобув у Львівській академічній гімназії, після закінчення якої 1927 р. вступив до Університету Яна Казимира (нині - Львівський національний університет імені Івана Франка), де й провчився до 1934 р. Неодноразово арештовувався за антипольські виступи і відбував покарання у в'язниці. Протягом 1940 - 1944 рр. здобував другу освіту у Берлінському університеті, де продовжував вивчати історію, соціологію та психологію. Навчання завершив написанням дисертації за темою: «Душевні відділювання тюремного ув'язнення».

Від 1921 р. брав активну участь в діяльності Пласту (член куреня «Лісові Чорти»), протягом 1928 -1930 рр. — командант Управи Старших Пластунів. З початком 1930-х років «Пласт» вимушено працював у підпіллі або напівлегально. Перебуваючи в Німеччині від 1946 р. продовжує активну пластову діяльність.

Від 1927 р. є членом Української військової організації, провідним діячем Союзу української націоналістичної молоді, членом Організації українських націоналістів, працює співредактором підпільного журналу «Юнак». У 1932—1933 рр. - голова Студентської репрезентації Союзу українських студентських організацій «під Польщею», редактор офіційного журналу організації аж до його заборони 1934 р. Від 1933 р. відповідав також за часопис «Наш клич».

Під час Другої Світової війни був членом Українського національного комітету у Кракові.

Після закінчення війни присвятив себе журналістиці в українській діаспорі (Німеччина) а також науковій діяльності.

Став засновником і першим президентом Українського християнського руху, за значний внесок у релігійне життя був нагороджений Папою Римським Орденом святого Григорія. Від 1977 р. - член УВАН в Європі, від 1988 р. — почесний член УВАН у Канаді. Був членом Міжнародної Вільної Академії в Парижі, Українського Богословського Наукового Товариства в Римі (автор